

KOKIAS NETEISINES PRIEMONES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS NAUDOJA SAVO ARGUMENTACIJOJE?¹

Ernestas Spruogis

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos

Viešosios teisės institutas

Elektroninis paštas: ernestas@mruni.eu

Pateikta 2020 m. gegužės 29 d., parengta spaudai 2020 m. liepos 13 d.

DOI: 10.13165/JUR-20-27-1-02

***Santrauka.** Straipsnyje ginama H. Kelseno padiktuota metodologinė pozicija, kad Konstitucija yra aukščiausioji teisė be spragų. Tik tokia pozicija leidžia teigti, kad Konstitucija yra teisė, privalomybė, esanti konstitucingumo kriterijumi visai žemesnei teisei, kuri, lyginant ją su Konstitucija, tėra faktas, esamybė. Palyginti su Konstitucija, žemesnės galios teisė, tiek nacionalinė, tiek tarptautinė, taip pat Europos Sąjungos teisės nuostatos kaip faktai Konstitucinio Teismo argumentacijos procese privalo būti vertinami; ši Konstitucinio Teismo pareiga yra sietina su faktų vertinimo procesu, o ne su saistančios teisės aiškinimu. Europos Sąjungos teisė Konstituciniam Teismui argumentacijos procese yra svarbesnis faktas negu kitos tarptautinės teisės nuostatos ir / ar kitos nacionalinės teisės sistemos. Straipsnyje taip pat analizuojami Konstitucinio Teismo ir administracinių teismų, sprendžiant individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktų teisėtumą, jurisdikcijos probleminiai aspektai, siūloma koreguoti įstatyminių (ordinarinę) reguliavimą taip, kad individualaus pobūdžio Res-*

1 In memoriam dr. Stasys Stačiokas (1937–2020), Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjas (1993–1996, 1999–2008).

publikos Prezidento ar Vyriausybės priimti aktai (jų dalys) būtų skundžiami tiesiogiai Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, o Konstitucinis Teismas, iš esmės vertindamas ir faktines aplinkybes, susijusias su minėtų individualaus pobūdžio aktų priėmimu, galutinai vertintų šių aktų teisėtumą.

Reikšminiai žodžiai: Konstitucinio Teismo argumentacija, Konstitucinio Teismo jurisdikcija, Konstitucinio Teismo diskursas su kitais teismais.

Įvadas

Konstitucijos² tekste nėra detalaus Konstitucinio Teismo apibrėžimo, tačiau Konstitucinio Teismo įstatymo³ 1 straipsnio pavadinime nustatyta, kad Konstitucinis Teismas yra teisminė institucija, o šio įstatymo 1 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas yra savarankiškas ir nepriklausomas teismas, kuris teismų valdžią įgyvendina Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir šio įstatymo nustatyta tvarka. Ilgą laiką mokslinėje literatūroje vyko diskusijos apie Konstitucinio Teismo padėtį valdžios institucijų sistemoje, jo savitas funkcijas⁴, kol Seimo narių grupės iniciuotąje konstitucinės justicijos byloje dėl minėtų Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatų konstitucingumo Konstitucinis Teismas paaiškino, kad tai yra teismas⁵. Konstitucinis Teismas, pabrėždamas, kad Lietuvos, kaip valstybiškai organizuotos visuomenės, gyvenimo pagrindai įtvirtinti Konstitucijoje, jog būtent pačioje Konstitucijoje įtvirtintas valdžių padalijimo principas, taip pat nuostatos, kad teismai yra viena iš valstybės valdžios institucijų rūšių, kad teismai ir teisėjai yra nepriklausomi, kad teisminė valdžia formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu, pažymėjo, kad pagal Konstituciją vykdytą teisingumą teismai priskirtini dviem ir daugiau teismų sistemų. Dabar pagal Konstituciją ir įstatymus yra trys teismų sistemos: a) Konstitucinis Teismas; b) bendrosios kompetencijos (jurisdikcijos) teismų sistema; c) administraciniai teismai. Pačioje Konstitucijoje yra nustatyti Konstitucinio Teismo įgaliojimų vykdymo pagrindai ir garantijos, įtvirtintas teisėjų statusas ir kita. Taigi, pagal Konstituciją, Konstitucinis Teismas – savarankiškas ir nepriklausomas teismas, vykdytą konstitucinį teisingumą, garantuojantis Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje. Kartu Konstitucinis Teismas – jam skirtas atskiras skirsnis Konstitucijoje – teismas, turintis ypatingą statusą ir esantis teisminės valdžios sistemoje. Konstitucinio Teismo tiesioginis įvardijimas Konstitucijos tekste kaip teismo atskleidžia Konstitucijos kūrėjų siekį sukurti teisminę instituciją įstatymų ir kitų aktų konstitucingumui kontroliuoti.

2 „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

3 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas“, *Valstybės žinios*, 1993, Nr. 6-120.

4 Žr., pvz., Juozas Žilys, „Konstitucinis Teismas valstybės valdžios organų sistemoje“, *Jurisprudencija* 17, 9 (2000): 79-87 ir kt.

5 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 65-2400.

Konstitucinio Teismo, kaip ir kitų teisminės valdžios institucijų, sudarymas iš teisi-ninkų profesionalų rodo, kad jis formuojamas ne politiniu, bet išskirtinai profesiniu pagrindu. Konstitucinio Teismo veiklos principai ir garantijos (Konstitucinio Teis-mo ir jo teisėjų nepriklausomumas, nešališkumas, teisėjo priesaika, asmens neliečia-mybė, teisėjų veiklos apribojimai, įgaliojimų apsauga, konstitucinė teisena, visiems privalomi sprendimai ir kt.) sieja jį su teisminėmis institucijomis. Konstitucinio Teis-mo įvardijimas kaip savarankiško ir nepriklausomo teismo, kuris vykdo konstitucinę teisminę kontrolę, suponuoja ir šios institucijos veiksmų vertinimą pagal teisminei valdžios institucijai taikomus kriterijus. Tik vėl būtina nepamiršti vieno dalyko – to-kie vertinimo kriterijai įtvirtinti pačioje Konstitucijoje, bet ne įstatymuose ar kituose ordinarinės teisės aktuose⁶.

Šio straipsnio tikslas nesusijęs su Konstitucinio Teismo vietos valdžios institu-cijų sistemoje paieška, taip pat su įrodinėjimu to, kad Lietuvoje Konstitucija, kaip aukščiausioji teisė, yra visos teisinės sistemos branduolys, kad jos nuostatas byla po bylos aiškinimo procese savo jurisprudencijoje atskleidžia Konstitucinis Teismas, plėtodamas konstitucinę doktriną⁷. Tai jau konstitucinės teisės mokslo ir praktikos aksiomos. Šio straipsnio tikslas yra atskleisti, kad Konstitucinis Teismas jam teisming-ųjų bylų argumentacijoje visada naudoja neteisines priemones, t. y. pateikti Konstitu-cinio Teismo argumentacijos, susijusios su faktų panaudojimu, teorinius pagrindus, pagrindžiant, kad tam tikros teisės nuostatos, naudojamos šio teismo argumentaci-joje, turi būti laikomos norminiais faktais. Pabrėžtina, kad Lietuvos konstitucinės teisės mokslininkų darbuose, nurodomuose toliau šiame straipsnyje, Konstitucinio Teismo argumentacija iš esmės siejama su teisės aiškinimu, neanalizuojant, kad teisės aiškinimo be faktinio konteksto nėra ir negali būti; todėl šis straipsnis šiuo aspektu bus vienas pirmųjų bandymų Lietuvoje sudrebinti nuostatą, kad, esą, Konstitucinis Teismas nagrinėja tik teisės klausimus, nors, faktų supratimą siejant tik su faktinėmis aplinkybėmis (vadinamaisiais įprastiniais faktais), o nenagrinėjant, kad tam tikros teisės nuostatos Konstitucinio Teismo argumentacijoje turi būti laikomos norminiais faktais, tokių bandymų būta⁸. Ypač pabrėžtina, kad teorinių Konstitucinio Teismo argumentacijos pagrindų formulavimas turi praktinę reikšmę tam, kad šio teismo argumentacija būtų kuo labiau suprantamesnė, nuoseklesnė: tai pasitarnauja ir

-
- 6 Egidijus Jarašiūnas, „Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas kaip nepriklausomas teismas, vykdamas konstitucinę teisminę kontrolę, oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje“, *Jurisprudencija* 101, 11 (2007): 7-14.
 - 7 Apie tai plačiau žr. Egidijus Kūris, „Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas“, *Jurisprudencija* 23, 15 (2001): 46-70; Egidijus Kūris, „Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas (2)“, *Jurisprudencija* 24, 16 (2002): 57-70; Egidijus Jarašiūnas, „Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūrio į Konstituciją pokyčiai“, *Jurisprudencija* 33, 25 (2002): 30-41; Vytautas Sinkevičius, „Konstitucijos interpretavimo principai ir ribos“, *Jurisprudencija* 67, 59 (2005): 7-19.
 - 8 Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2005 m. tuo tikslu surengė tarptautinę konferenciją. Žr. *Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje* (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2005).

teisės viešpatavimo garantavimui. Straipsnio tikslui pasiekti bandoma panagrinėti ne tik teorinius veikalus (pirmiausia Hanso Kelseno (1881–1973) ir Georgo Jellineko (1851–1911) teorinius samprotavimus), kurių nacionalinėje literatūroje nagrinėjamo aspektu iš esmės nėra (juolab, kad nagrinėjama tema yra ne tik konstitucinės teisės, bet ir bendrosios teisės teorijos nagrinėjimo sritis), bet ir Lietuvos Respublikos konstitucinės teisenos svarbius aspektus, kurie yra nagrinėti⁹, tačiau būtina juos paaiškinti nuodugniau, ypač Konstitucinio Teismo atliekamo faktų vertinimo kontekste. Todėl, remiantis ir teismine praktika, kartu bandoma atkreipti dėmesį į Konstitucinio Teismo ir kitų teisminių institucijų tarpusavio diskursą, kai Konstitucinis Teismas irgi tiria tam tikrus (tiek įprastinius, tiek norminius) faktus.

1. Konstitucinis Teismas tiria ir sprendžia ne tik teisės klausimus

Teismų argumentacija paprastai yra siejama su faktinių bylos aplinkybių nustatymu, taikytinos teisės parinkimu ir aiškinimu, faktų vertinimu parinktos teisės kontekste ir sprendimo priėmimu. Taigi, teisės aiškinimo procesą taip pat veikia faktų kontekstas, nes teisės prasmės atskleisti negalima kreipiant dėmesį tik į teisę, nesiejant jos su veikiančiomis faktinėmis aplinkybėmis. Teisės aiškinimas nėra tik teisės klausimas: teisingai išaiškinti teisės principo arba normos neįmanoma *a priori*, nesiejant su konkrečios bylos faktais¹⁰. Aiškinant teisę konkrečių faktinių aplinkybių kontekste, teismui būtina vertinti ne tik teisę, bet ir faktus, be kita ko, norminius faktus (papročius, tradicijas); be to, aiškinant teisę, savo priimtą sprendimą būtina pagrįsti (motyvuoti), t. y. argumentuoti. Akcentuotina, kad teismo sprendimą (taip pat kitą teisės taikymo aktą) galima pavaizduoti kaip teisės (principo arba normos) ir fakto ryšį, kai tiek faktas, tiek teisė yra įvertinami ir yra pasirenkamas vienas sprendimo variantas:

S (Sprendimas) = T (Teisė (principas arba norma)) + F (Faktas)¹¹.

Kita vertus, Konstitucinio Teismo įstatymo 30 straipsnyje nustatyta, kad šis teismas tiria ir sprendžia tik teisės klausimus. Taigi, ši konstitucinės teisenos nuostata, esą, suponuoja, kad Konstitucinio Teismo kasdienėje darbotvarkėje, esą, faktų klausimų nėra. Iš tikrųjų, faktais (be abejo, turinčiais teisinę reikšmę) teisės teorijoje paprastai laikomos tokios aplinkybės, kurios, pirma, yra deskriptyvaus pobūdžio, ir, antra, konkretaus pobūdžio, taip jas skiriant nuo normų, kurios yra norminio ir

9 Žr. Stasys Stačiokas, „The Principles and the Basic Rules of Legal Proceedings in the Constitutional Court“, iš *Constitutional Justice in Lithuania*, E. Jarašiūnas, E. Kūris, K. Lapinskas, A. Normantas, V. Sinkevičius, ir S. Stačiokas (Vilnius: The Constitutional Court of the Republic of Lithuania, 2003), 123-155.

10 Egidijus Laužikas, Valentinas Mikelėnas ir Vytautas Nekrošius, *Civilinio proceso teisė. II tomas* (Vilnius: Justitia, 2005), 320-324; taip pat Ernestas Spruogis, „Teisės aiškinimo probleminiai aspektai“, *Jurisprudencija* 86, 8 (2006): 56-62.

11 Ernestas Spruogis, „Teisės aiškinimas (interpretavimas)“, iš *Teisės teorijos įvadas. 2 leidimas* (Vilnius: Mes, 2012), 407-425.

bendro pobūdžio¹²; H. Kelsenas normą laikė *privalomybe* (*an ought*), o faktą – valios aktu, esančiu *esamybe* (*an is*)¹³. Mūsų konstitucinės teisės doktrinoje Konstitucinio Teismo įstatymo 30 straipsnio nuostata sukritikuota, pabrėžiant, kad Konstitucinis Teismas greta teisės tiria ir faktus, juos vertinant tik kaip deskriptyvias faktines aplinkybes, t. y. įprastinius faktus; pabrėžiama, kad teisės tyrimo ir faktų tyrimo santykio atžvilgiu prašymų tyrimo ribos kiekvienoje konstitucinės justicijos byloje gali ir turi būti tokios, kad būtų galima maksimaliai aiškiai atsakyti į pareiškėjo iškeltą teisės klausimą¹⁴.

Norėčiau pastebėti, kad greta įprastinių faktų teisės mokslas bei praktika skiria ir norminius faktus. Antai, paminėtina ir tai, kad ontologiškai klasikinių pozityvizmo kryptčių atstovai (J. Benthamas, J. Austinas, H. Kelsenas, H. L. A. Hartas, J. Razas) daro prielaidą, kad teisė savaime egzistuoja kaip socialinis ar institucinis faktas¹⁵. Teismai, taikantys ne nacionalinės teisės nuostatas, o kitų valstybių teisės sistemų nuostatas, t. y. susiduriantys ne tik su teisingumo klausimais, reguliuojamais nacionalinės teisės nuostatų, bet ir jurisdikcijų atribojimu, su tuo susiduria ypač dažnai. Antai, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2020 m. balandžio 6 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-36-695/2020¹⁶ pabrėžė, kad „pagal Civilinio proceso kodekso 808 straipsnį *užsienio teisės taikymas yra teisės arba fakto klausimas*. Kasacinis teismas dėl to yra pasisakęs, kad tam tikrais atvejais įrodinėjimo dalyko sudedamąja dalimi tampa užsienio teisės normos ir šių normų aiškinimo bei taikymo aktai. Pavyzdžiui, tai nustatyta Civilinio kodekso 1.12 straipsnio 2 dalyje, Civilinio proceso kodekso 808 straipsnio 2 dalyje. Pastarojoje nustatyta, kokiais atvejais informacija apie užsienio teisę yra bylos faktai ir įrodinėjimo našta dėl jų tenka bylos šaliai, kuri remiasi užsienio teise, o ne teismui (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 28 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-580/2008; 2009 m. vasario 23 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-81/2009)“.

Konstitucinis Teismas yra laikomas „normų teismu“, nes jis atlieka norminių aktų teisėtumo kontrolę, šia prasme šio teismo darbotvarkėje pirmiausia yra teisės tyrimas. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad teisė gali būti laikoma ir norminiu faktu, norminių teisės aktų konstitucinė kontrolė, kai yra lyginami du skirtingos teisinės

12 Emad H. Atiq, „Legal vs. Factual Normative Questions & the True Scope of Ring“, *Notre Dame Journal of Law; Ethics & Public Policy* 32, (2018): 47-106, <https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2734&context=facpub>; taip pat žr. Vaidotas A. Vaičaitis, „Teisės normatyvumas ir Konstitucinio Teismo kompetencija“, *Teisė* 85 (2012): 61-76, <https://doi.org/10.15388/Teise.2012.0.49>.

13 Žr. Hans Kelsen, *Grynoji teisės teorija* (Vilnius: Eugrimas, 2002), 45-49.

14 Egidijus Kūris, „Teisės ir faktų tyrimo persipynimas konstitucinės justicijos byloje“, iš *Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje* (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2005), 41-51.

15 Ronald J. Allen ir Michael S. Pardo, „Facts in Law and Facts of Law“, *The International Journal of Evidence and Proof* 7, 3 (2003): 153-171.

16 „Lietuvos Aukščiausiasis Teismo 2020 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-36-695/2020“, LITEKO, žiūrėta 2020 m. balandžio 12 d., <http://liteko.teismai.lt/viesaspresnimupaiska/tekstas.aspx?id=7d947674-5dcf-45be-ae52-4620fe2de1dd>.

galios norminiai teisės aktai, reiškia ir tai, kad lyginama aukštesnės galios norma kaip *privalomybė* (*an ought*) su žemesnės galios teisės aktu, valios aktu, esančiu *esamybė* (*an is*) (šiam kontekste, kaip minėta, nereikia išsigąsti, nes esamybė gali būti kartu ir privalomybė)¹⁷. Šiuolaikiniam mokslui priimtinesniais terminais reiktų teigti taip: su teise (aukštesnės galios norma), apibrėžiama normatyviai, yra lyginamas faktas (žemesnės galios norma), apibrėžiamas deskriptyviai¹⁸. Vadinasi, konstitucinė kontrolė, kai Konstitucinio Teismo nagrinėjamoje byloje yra lyginami du skirtingos teisinės galios norminiai teisės aktai, reiškia ir tai, kad aukštesnės galios norma laikoma teise, kuri saisto Konstitucinį Teismą, o žemesnės galios teisės aktai tokios savybės neturi.

2. Konstitucinis Teismas – nacionalinės teisės konstitucingumo garantas

Kiekvieno teismo veiklą ir jo taikomą teisę apibrėžia tai, kokias bylas atitinkamas teismas pagal teisę turi galimybę spręsti. Konstitucinio Teismo jurisdikcija tiesiogiai nustatyta Konstitucijoje, detalizuota Konstitucinio Teismo įstatyme. Antai, Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams. Aiškindamas Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalį kitų Konstitucijos nuostatų, viso konstitucinio teisinio reguliavimo, *inter alia* iš Konstitucijos kylančios visų teisės aktų hierarchijos, kontekste, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi išimtinę kompetenciją tirti ir spręsti, ar bet kuris Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės aktas, taip pat bet kuris referendumu priimtas aktas (jo dalis) neprieštarauja bet kuriam aukštesnės galios aktui, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, būtent: ar bet kuris konstitucinis įstatymas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, ar bet kuris įstatymas (jo dalis), taip pat Seimo statutai (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, ar bet kuris Seimo poįstatyminis teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, Seimo statutui, ar bet kuris Respublikos Prezidento aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, ar bet kuris Vyriausybės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams¹⁹. Tai, kokius aktus Konstitucinis Teismas gali (ir turi) tikrinti, jis pats savo jurisprudencijoje ne kartą aiškino ir šiuo aspektu savo jurisdikciją plėtė. Antai, Konstitucinis Teismas 2000 m. balandžio 5 d. nutarime²⁰ pakoregavo

17 Kelsen, *supra note*, 13.

18 Egidijus Kūris, „Konstitucijos dvasia“, *Jurisprudencija* 30, 22 (2002): 16-31.

19 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 36-1292.

20 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. balandžio 5 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 30-840.

savo ankstesnę doktriną, pagal kurią Konstitucinis Teismas turėjo įgaliojimus tirti tik galiojančių įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai. Konstitucinis Teismas atkreipė dėmesį, kad Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies formuluotės „ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“ negalima aiškinti atsietai nuo Konstitucijos 110 straipsnio, pagal kurį „teisėjas negali taikyti įstatymo, kuris prieštarauja Konstitucijai“, kad „tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisės aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, teisėjas sustabdo bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas ar kitas teisės aktas atitinka Konstituciją“. Konstitucinis Teismas konstatavo, jog Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalies formuluotė „ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą pradėti teisenai nutraukti“ aiškintina kaip „nustatanti Konstitucinio Teismo teisę, atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos aplinkybes, nutraukti pradėtą teiseną, bet ne kaip nustatanti, jog kiekvienu atveju, kai ginčijamas teisės aktas yra panaikintas, pradėta teiseną turi būti nutraukta“. Vėliau, t. y. 2002 m. rugpjūčio 21 d. nutarime²¹, Konstitucinis Teismas nurodė, kad tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi byla nagrinėjantis teismas, kuriam kyla abejonių dėl toje byloje taikytino įstatymo atitikties Konstitucijai, taip pat dėl kito Seimo priimto akto, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės akto atitikties Konstitucijai ar įstatymams, Konstitucinis Teismas turi pareigą išnagrinėti teismo prašymą nepriklausomai nuo to, ar ginčijamas įstatymas arba kitas teisės aktas galioja, ar ne, nes teismui kreipusis su prašymu ištirti įstatymo ar kito teisės akto, kuris turi būti taikomas jo nagrinėjamoje byloje, atitiktį Konstitucijai, o Konstituciniam Teismui neišsprendus šio klausimo iš esmės, nebūtų pašalintos teismui kilusios abejonės dėl įstatymo ar kito teisės akto konstitucingumo ir, pritaikius tokį įstatymą ar kitą teisės aktą sprendžiant bylą, galėtų būti pažeistos asmens konstitucinės teisės bei laisvės. Atsižvelgiant į šią Konstitucinio Teismo doktriną, teisės moksle buvo pateikiama kritika, kad Konstitucinis Teismas pasiliko sau teisę nenagrinėti negaliojančio akto atitikties Konstitucijai, kai kreipiasi kiti subjektai (ne teismai), nesuformulavęs kriterijų, kada šiuo atveju jis gali nagrinėti, o kada – ne²². 2019 m. lapkričio 25 d. nutarime²³ Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad teismams taikyta taisyklė, jog tiriama nebegaliojančio teisės akto atitiktis Konstitucijai, taikoma ir tais atvejais, kai kreipėsi kiti subjektai, ir neištyrus tokio teisės akto, būtų sudarytos prielaidos pažeisti Konstitucijoje įtvirtintas, jos ginamas ir saugomas vertybes, be kita ko, viešąjį interesą. Konstitucinis Teismas taip pat turi įgaliojimus tirti Seimo priimtų ir oficialiai

21 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugpjūčio 21 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 82-3529.

22 Vytautas Sinkevičius, „Kokių įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai tiria Konstitucinis Teismas“, *Jurisprudencija* 21, 3 (2014): 907-923, <https://doi.org/10.13165/JUR-14-21-3-13>.

23 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutarimas“, *TAR*, 2019-11-25, Nr. 18747.

paskelbtų įstatymų ir kitų teisės aktų atitiktį Konstitucijai nepriklausomai nuo to, kokia yra nustatyta šių įstatymų ar kitų aktų taikymo pradžios data²⁴. Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti, ar Konstitucijai neprieštarauja bet kuris įstatymas ar kitas Seimo priimtas aktas, taip pat ar konstitucijai ir įstatymams neprieštarauja bet kuris Respublikos Prezidento aktas ar Vyriausybės aktas nepriklausomai nuo to, ar teisės aktas yra (ar būtų) pažymėtas visiško slaptumo, slaptumo, konfidencialumo ar kokia nors kita žyma²⁵. Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją turi įgaliojimus tirti Seimo priimtų poįstatyminių aktų atitiktį Konstitucijai, konstituciniams įstatymams, įstatymams ir Seimo statutui, taip pat Respublikos Prezidento, Vyriausybės aktų atitiktį Konstitucijai, konstituciniams įstatymams, įstatymams nepriklausomai nuo to, ar šie aktai yra individualūs, ar norminiai, ar jie yra vienkartinio (*ad hoc*) taikymo, ar nuolatinio galiojimo²⁶. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstatuota, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti Seimo priimto įstatymo dėl Konstitucijos pakeitimo atitiktį Konstitucijai. Antai, Konstitucinis Teismas 2014 m. sausio 24 d. nutarime pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai Seimo 2006 m. balandžio 25 d. priimtą įstatymą dėl Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo, nes įstatymo dėl Konstitucijos pakeitimo projektą Seimui pateikė Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas, t. y. subjektas, kuris pagal Konstituciją tokios teisės neturi. Konstitucinis Teismas nutarė, kad Seimo priimtas įstatymas dėl Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo prieštarauja Konstitucijai pagal priėmimo tvarką²⁷. Mokslinėje literatūroje²⁸, analizuojant minėto nutarimo, taip pat Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimo²⁹ nuostatas, daroma išvada, kad Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus tirti referendumu priimto įstatymo dėl Konstitucijos pakeitimo atitiktį Konstitucijai. Bet kuriuo atveju, Konstitucinio Teismo jurisdikcija apima nacionalinės teisės aktų konstitucinę patikrą nacionalinės teisės aktams, pirmiausiai – Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas, spręsdamas konstitucinės justicijos bylas, turi konstitucinius įgaliojimus panaikinti atitinkamų teisės aktų (jų dalių) teisinę galią, jeigu jie prieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai. Kad galėtų nustatyti ir priimti sprendimą, ar tiriami teisės aktai (jų dalys) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti ir tiriamus teisės aktus, ir minėtus aukštesnės galios teisės

24 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 93-4000.

25 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. balandžio 5 d. nutarimas“, *supra note*, 19.

26 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 124-5643.

27 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarimas“, *TAR*, 2014-01-24, Nr. 478.

28 Sinkevičius, *supra note*, 22.

29 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas“, *TAR*, 2014-07-11, Nr. 10117.

aktus. Kitoks Konstitucinio Teismo įgaliojimų aiškinimas paneigtų pačią Konstitucinio Teismo konstitucinę paskirtį. Vadinasi, iš pačios Konstitucijos kyla ir Konstitucinio Teismo išimtiniai įgaliojimai oficialiai aiškinti Konstituciją, savo jurisprudencijoje pateikti oficialią Konstitucijos nuostatų sampratą – formuoti oficialią konstitucinę doktriną. Pagal Konstituciją konstitucinių nuostatų samprata, argumentai, išdėstyti Konstitucinio Teismo nutarimuose, taip pat kituose Konstitucinio Teismo aktuose – išvadose bei sprendimuose, saisto ir teisę kuriančias, ir teisę taikančias institucijas (pareigūnus), neišskiriant nė bendrosios kompetencijos ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų³⁰. Taigi, šios nuostatos reiškia, kad Konstitucinis Teismas, vykdydamas jam Konstitucijoje nustatytas funkcijas, yra saistomas, priklausomai nuo jo žinioje esančios bylos pobūdžio, arba Konstitucijos, arba / ir Konstitucijai neprieštarujančių konstitucinių įstatymų, ir / ar Konstitucijai bei konstituciniams įstatymams neprieštarujančių įstatymų bei Seimo statuto, t. y. jeigu vertinama žemesnės juridinės galios teisės aktų atitiktis šioms teisės aktams. Pavyzdžiui, jeigu Konstitucinis Teismas nagrinėja, ar Vyriausybės nutarimas neprieštarauja įstatymui, tai tokioje byloje Konstitucinis Teismas turėtų aiškintis paminėtų įstatymo ir Vyriausybės nutarimo nuostatas bei iš esmės būtų saistomas tik įstatyme nustatyto teisinio reguliavimo, nes Konstitucijos aiškinimo ir taikymo tokiu atveju tarytum net nereikėtų, su sąlyga, kad Konstitucinis Teismas *ex officio* neįžvelgtų minėto įstatymo prieštaros Konstitucijai: o tokią galimybę Konstitucinis Teismas turi³¹. Taigi, konstitucinis procesas reiškia tai, kad Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas jo jurisdikcijai priskirtų aktų konstitucingumą, viena vertus, aiškina Konstituciją, konstitucinius įstatymus, įstatymus, Seimo statutą (jais yra saistomas, jeigu vertinama žemesnės juridinės galios teisės aktų atitiktis šioms teisės aktams, su sąlyga, kad konstituciniai įstatymai neprieštarauja Konstitucijai, o įstatymai bei Seimo Statutas dar ir konstituciniams įstatymams, – tokia išvada darytina sistemoje aiškinant Konstitucijos 104 straipsnio 1 dalies nuostatą, kad Konstitucinio Teismo teisėjai vadovaujasi tik Konstitucija, bei 105 straipsnio 1 bei 2 dalies nuostatomis, kad Konstitucinis Teismas nagrinėja ir priima sprendimą, ar neprieštarauja Konstitucijai įstatymai ir kiti Seimo priimti aktai, o Konstitucijai ir įstatymams – Prezidento ir Vyriausybės aktai), antra vertus, priklausomai nuo konstitucinės bylos pobūdžio, vertina konstitucinius įstatymus, įstatymus, Seimo, Vyriausybės ir Respublikos Prezidento aktus (jais nėra saistomas). Šiame procese ne tik vystoma konstitucinė doktrina, kai dėl Konstitucinio Teismo veiklos Konstitucija tampa ne didingu teisės paminklu, o „gyva“ teise³², bet kartu vyksta visos teisės konstitucionalizacija, kai Konstitucijos dvasia plinta ir ordinarinėje teisėje. Teisės konstitucionalizacija nėra (tik) „vienpusio

30 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas“, *supra note*, 5.

31 Žr., pvz., „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 27 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 72-2865.

32 Egidijus Jarašiūnas, „Keletas Konstitucinio Teismo, vieno iš konstitucinės doktrinos kūrėjų, veiklos aspektų“, *Jurisprudencija* 12, 4 (1999): 47-57.

eismo gatvė“, kurioje konstituciniai standartai „nuleidžiami“ iš Konstitucijos aukštumos į ordinarinės (pirmiausia statutinės) teisės lygį. Šis procesas turi dvi kryptis. Ne mažiau svarbus yra *bottom-up* procesas („iš apačios į viršų“), kai atskirų teisės šakų normos „pakylėjamos“ iki Konstitucijos lygmens³³. Vis dėlto primintina, kad nors ir yra paminėtas dvipusis aiškinimas, tačiau Konstitucija – svarbiausia konstitucio-centrinės teisės sistemos sritis, pirminė aukščiausiosios galios teisė, nustatanti teisinio reguliavimo pagrindus. Tai vienintelis aktas, kurio teisėtumas teisės sistemoje negali būti ginčijamas. Konstitucinis Teismas Konstituciją visada interpretuoja kaip idealią teisę nacionalinės teisės sistemos požiūriu. Kitaip jis nesugebėtų atlikti jam priskirtos konstitucingumo kontrolės funkcijos. Konstitucinis Teismas, atskleisdamas konstitucijos normų ir principų turinį bei prasmę, yra saistomas Konstitucijos, kaip vientiso ir darnaus akto sampratos, Konstitucijoje įtvirtintų vertybių sistemos. Konstitucijos, kaip akto, į kurį atsižvelgiant tikrinamas įstatymų ar poįstatyminių aktų teisėtumas, interpretavimo specifiką atskleidžia ne tiek taikomi interpretavimo metodai, kiek ypatingas požiūris į šį aktą³⁴. Dar daugiau, minėtas dvipusis aiškinimas, kai, esą, ordinarinės teisės normos persisunkia Konstitucijos dvasia, ne visose Konstitucinio Teismo bylose gali būti, nes gali būti ir yra atvejų, kai Konstitucinis Teismas sprendžia jo jurisdikcijai priskirtų teisės aktų atitiktį ne Konstitucijai, bet įstatymams, t. y. iš esmės vykdo savo funkcijas tik ordinarinės teisės rėmuose³⁵; apie tokio pobūdžio nutarimus, esą, turinčius Konstitucijos galią, vargu, ar galima kalbėti; juolab, kad tokiuose nutarimuose Konstitucijos nuostatos pacituotos simboliškai (arba apskritai jų nėra), t. y. juose sunku būtų rasti net konstitucinės doktrinos trupinių. Be abejo, tokia išvada galima tik tada, kai Konstitucinis Teismas pats *ex officio* nesuabejoja ordinarinio įstatymo atitiktimi Konstitucijai. Be to, reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad Konstitucinis Teismas saistomas atitinkamose bylose tik tais nacionalinės teisės aktais, kurių (Konstitucija, Konstitucijai neprieštaraujantys konstituciniai įstatymai, Konstitucijai bei konstituciniams įstatymams neprieštaraujantys įstatymai ir Seimo statusas) atžvilgiu vertinama žemesnės juridinės galios teisės aktų atitiktis.

Konstitucijos, kaip idealios teisės, pobūdis reiškia ir tai, kad joje negali būti spragų. H. Kelseno sukurtas abstrakčios konstitucinės kontrolės modelis yra skirtas norminių teisės aktų konstitucinei kontrolei, kai yra lyginami du skirtingos teisinės galios norminiai teisės aktai, pvz., įstatymas su Konstitucija. Tai ir yra teisės valymo, arba „gryninimo“, esmė³⁶. Konstitucijos, kaip aukščiausios teisinės galios akto, prigimtis, konstitucingumo idėja suponuoja tai, kad Konstitucijoje nėra ir negali būti

33 Kūris, *supra note*, 18.

34 Jarašiūnas, *supra note*, 7.

35 Žr., pvz., „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. kovo 16 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 22-366; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. lapkričio 3 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 86-1640.

36 Stasys Staciokas, „The Role of Constitutional Justice in Lithuania“, iš *The Constitution as an Instrument of Change*, red. E. Smith (SNS Forlag, 2003), 163-170.

spragų, vadinasi, negali būti ir nėra tokio žemesnės galios teisės aktuose nustatyto teisinio reguliavimo, kurio nebūtų galima vertinti jo atitikties Konstitucijai atžvilgiu (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d.³⁷, 2004 m. gruodžio 13 d.³⁸ nutarimai). Dėl to didelių disputų mokslinėje literatūroje nėra³⁹, teigiama, kad, Konstituciją suvokiant kaip sisteminių teisės aktų *expressis verbis*, omisija tampa nebeaktuali, nes Konstitucija privalo užtikrinti konstitucingumą, visos teisės sistemos teisėtumą, t. y. Konstitucija suvokiama kaip sisteminis, neturintis omisijos, teisės aktas⁴⁰. Vadinasi, konstitucinė kontrolė, kai Konstitucinio Teismo nagrinėjamoje byloje yra lyginami du skirtingos teisinės galios norminiai teisės aktai, reiškia ir tai, kad aukštesnės galios norma (Konstitucija, Konstitucijai neprieštaraujantys konstituciniai įstatymai, Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams neprieštaraujantys įstatymai bei Seimo statutas) laikoma teise, kuri saisto Konstitucinį Teismą, o žemesnės galios teisės aktai tokios savybės neturi. Pripažinus, kad Konstitucijos teisė yra faktas ir kad gali būti Konstitucijos teisės spragų (o tai neabejotinai būtų faktas), abstrakti konstitucinė kontrolė atsidurtų akligatvyje – nebūtų įmanoma nuspręsti, ar kai kurie ginčijami teisės aktai neprieštarauja Konstitucijai, nes nebūtų įmanoma iširti, ar teisė atitinka faktą⁴¹: galimas tik atvirkštinis variantas – ar faktas atitinka teisę. Būtent todėl bet kokie argumentai apie Konstituciją, kaip atvirą sistemą, yra nepagrįsti; Konstitucija laikytina aukščiausiaja teise, privalomybe, kurioje nėra ir negali būti spragų.

Reikėtų atkreipti dėmesį ir į Georgo Jellineko pateiktą dvilypę valstybės prigimtį, t. y., pasak G. Jellineko, valstybė apima tiek esamybę, tiek privalomybę, o faktas, kaip esamybė, turi ir normatyvinę galią⁴². Kuo tai aktualu straipsnyje nagrinėjamai temai? Paprastai tariant, žemesnės juridinės galios teisė (kaip „faktas, turintis normatyvinę galią“), kuri vertinama aukštesnės juridinės galios teisės aktų atžvilgiu ir kuri dažniau keičiama (pvz., ordinariniai įstatymai yra keičiami paprastesne tvarka nei Konstitucija), t. y. nėra tokia stabili kaip Konstitucija, Konstituciniam Teismui konstitucinės justicijos bylose suteikia informaciją apie jos reguliuojamus visuomeninius santykius, kuriuos Konstitucinis Teismas vertina argumentacijos procese ir taip Konstituciją, aiškindamas kartu su žemesnės juridinės galios teisės atliekamu vertinimu, nuolatos daro „gyvą“, reaguojančią į žemesnės juridinės galios teisės reguliuojamus faktinius

37 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 85-3094.

38 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 181-6708.

39 Žr., pvz., Egidijus Kūris, „Konstitucija kaip teisė be spragų“, *Jurisprudencija* 90, 12 (2006): 7-14.

40 Gediminas Mesonis, „Konstitucijos interpretacinis poreikis“, *Jurisprudencija* 118, 4 (2009): 47-62.

41 Stasys Stačiokas, „Teisės aktų leidybos procedūrų teisėtumo įvertinimas: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo patirtis“, iš *Teisė ir faktas konstitucinėje jurisprudencijoje* (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2005), 81-103.

42 Oliver Lepsius, „Georg Jellinek's Theory of the Two Sides of the State (“Zwei-Seiten-Lehre des Staates”)“, iš *The Normative Force of the Factual. Legal Philosophy Between Is and Ought*, red. N. Bersier-Ladavac, C. Bezemek ir F. Schauer (Springer, 2019), 5-28.

santykius. Todėl žemesnės juridinės galios nacionalinės teisės, t. y. vertinamosios teisės, aktai (konstituciniai įstatymai, įstatymai, Seimo, Vyriausybės bei Respublikos Prezidento aktai) yra tie pagrindiniai norminiai faktai, kurie Konstitucinio Teismo atliekamos argumentacijos procese įpučia gyvasties Konstitucijai, padeda Konstituciniam Teismui atskleisti visuomenines realijas atitinkančias naujas konstitucinės doktrinos nuostatas. Šie norminiai faktai gali būti laikomi Konstitucijos šaltiniais materialiaja prasme⁴³.

3. Apie Konstitucinio Teismo ir administracinių teismų jurisdikcijos santykį

Minėta, kad Konstitucijoje nustatyta Konstitucinio Teismo jurisdikcija, be kita ko, reiškianti, kad Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją turi įgaliojimus tirti Seimo priimtų poįstatyminių aktų atitiktį Konstitucijai, konstituciniams įstatymams, įstatymams ir Seimo statutui, taip pat Respublikos Prezidento, Vyriausybės aktų atitiktį Konstitucijai, konstituciniams įstatymams, įstatymams nepriklausomai nuo to, ar šie aktai yra individualūs, ar norminiai, ar jie yra vienkartinio (*ad hoc*) taikymo, ar nuolatinio galiojimo. Čia atkreiptinas dėmesys į tai, kad Konstitucinis Teismas gali vertinti ne tik žemesnės galios teisę, turinčią norminį pobūdį, bet ir iš esmės neturinčius teisei būdingo bruožo – normatyvumo – aktus, t. y. ne norminius faktus, o įprastinius faktus (pvz., Vyriausybės atveju – administracinius aktus). Tokia Konstitucinio Teismo veikla mokslinėje literatūroje susilaukė kritikos, pabrėžiant, kad Konstitucinis Teismas Konstitucijos įsteigtas siekiant užtikrinti pažeidžiamų žmogaus teisių ir kitų konstitucinių vertybių apsaugą, o nenorminių (*soft law*) ir ypač programinių teisės šaltinių kontrolės įtraukimas į Konstitucinio Teismo kompetenciją galėtų būti siejamas ne tik su Konstitucijoje nenumatyta išankstine konstitucingumo kontrole, bet ir reikštų, kad Konstitucinis Teismas tampa nebe teismo, o politine institucija, įsitraukiančia į politinį diskursą dar prieš teisės normų atsiradimą, t. y. jau nebe teisiniais, o politiniais argumentais⁴⁴. Mano tikslas nėra kritikuoti Konstitucinio Teismo jurisdikciją, numatytą Konstitucijoje: šis straipsnio skyrelis skirtas atskleisti, kad Konstitucinis Teismas vertina ne tik žemesnės juridinės galios teisės, esančios norminiais faktais, atitiktį aukštesnės juridinės galios teisei, bet taip pat žemesnės juridinės galios nenorminius teisės aktus, kai kuriuos iš jų laikytinus administraciniais aktais (Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai, išskiriant Seimo poįstatyminius aktus), t. y. įprastiniais faktais⁴⁵. Vadinas, tirdamas tokius nenorminius Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktus, Konstitucinis Teismas visada privalo tirti faktus:

43 Žr. Ernestas Spruogis, „Teisės šaltiniai. Teisės principai“, iš *Teisės teorijos įvadas. 2 leidimas* (Vilnius: Mes, 2012), 203-248, ypač 207-210.

44 Vaičaitis, *supra note*, 12.

45 Žr. Ernestas Spruogis, „Teisiniai santykiai“, iš *Teisės teorijos įvadas. 2 leidimas* (Vilnius: Mes, 2012), 427-466, ypač 461-464.

kitaip tariant, šiuo atveju Konstitucinis Teismas savo argumentacijoje negali netirti faktų, nes savo prigimtimi administraciniai nenorminiai Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai yra iš esmės įprastiniai faktai, kurių netiriant, šio pobūdžio Konstitucinio Teismo vykdoma kontrolė taptų beprasmė. Taigi, galima daryti išvadą, kad, nepaisant to, jog Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai yra išskirtiniai administracinių aktų sistemoje, šiuo atveju Konstitucinis Teismas veikia kaip įprastinis administracinis teismas. Todėl toliau šiame straipsnyje itin svarbu parodyti Konstitucinio Teismo ir administracinių teismų jurisdikcijos santykį vertinant individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtus aktus (jų dalis).

Nors nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo Konstitucijos ir Konstitucinio Teismo įstatymo pataisos, pagal kurias kiekvienas asmuo turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą, be kita ko, dėl individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtų aktų (jų dalių) (iš esmės administracinių aktų), jeigu jų pagrindu priimtas sprendimas pažeidė šio asmens konstitucines teises ar laisves ir šis asmuo išnaudojo visas teisinės gynybos priemones, tačiau svarbu pateikti Konstitucinio Teismo jurisprudencijos ir mokslinę analizę, susijusią su individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtų aktų (jų dalių) teisėtumo patikra bei suformuotą iki šių pataisų įsigaliojimo. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad minėtos Konstitucijos ir Konstitucinio Teismo įstatymo pataisų nuostatos yra adresuotos Konstituciniam Teismui ir asmenims, kurių teisės galimai pažeistos Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtais aktais (jų dalimis), taip pat administraciniams teismams, kuriems papildomai adresuojama ir jų kompetenciją apibrėžia toliau nurodoma ordinarinė teisė, taip pat Konstitucinio Teismo pateikta tebegaliojanti tokios ordinarinės teisės interpretacija.

Mokslinėje literatūroje buvo atkreiptas dėmesys, kad „teisinėje valstybėje negali būti teisinės situacijos, kai asmuo, manantis, kad jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, negalėtų jų ginti teisme. Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje eksplicitiškai įtvirtinta, kad asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Tačiau Lietuvos Respublikos (kitaip nei daugelio Europos konstitucinių demokratijų) Konstitucija nenumato individualaus kreipimosi į Konstitucinį Teismą; čia asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, ir Konstitucinio Teismo „tarpininkas“, taigi ir konstitucinės justicijos bylos iniciatorius, yra teismas, pagal savo kompetenciją nagrinėjantis atitinkamą bylą; būtent tam teismui turi kilti „autentiška“ abejonė, ar taikytinas teisės aktas neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktui, *inter alia*, Konstitucijai. Tačiau dažnai (kad būtų galima teigti, jog tai yra vyraujanti praktika, reikėtų išsamesnio tyrimo) administraciniai teismai, vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo⁴⁶ 16 straipsnio 2 dalimi (2003 m. balandžio 4 d. redakcija), pagal kurią administracinių bylų kompetencijai nepriskiriama tirti, *inter alia*, Vyriausybės (kaip kolegialios institucijos) veikla, atsisako priimti skundą (prašymą), kuriame ginčijamas Vyriausybės akto

46 „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 13-308.

teisėtumas (konstitucingumas), nes Vyriausybės aktų teisėtumas (konstitucingumas) Konstitucijoje yra priskirtas ne administracinių teismų, o Konstitucinio Teismo kompetencijai⁴⁷. Konstitucinis Teismas 2010 m. gegužės 13 d. nutarimu⁴⁸, konstatavęs, kad Administracinių bylų teisenos įstatymo 16 straipsnio 2 dalies (2007 m. gruodžio 18 d. redakcija) nuostata „Administracinių teismų kompetencijai nepriskiriama tirti Respublikos Prezidento <...>, Vyriausybės (kaip kolegialios institucijos) <...> veiklos <...>“ neužkerta kelio asmeniui, manančiam, kad jo teisės ar laisvės yra pažeistos dėl Respublikos Prezidento ar Vyriausybės veiklos, įgyvendinti Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos teisės kreiptis į teismą, pripažino, jog ši nuostata neprieštaravo Konstitucijai.

Būtent toks, šiai nuostatai analogiškas, teisinis reguliavimas yra įtvirtintas ir šiuo metu galiojančioje Administracinių bylų teisenos įstatymo (2016 m. birželio 2 d. redakcija) 18 straipsnio 2 dalyje. Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 28 d. sprendime⁴⁹ suformuluota jo pozicija, susijusi su asmens teise kreiptis į teismą dėl individualaus poįstatyminio Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės akto, kurio teisėtumą tirti yra priskirta Konstitucinio Teismo kompetencijai: pagal Konstitucijos 106 straipsnį asmenys neturi teisės tiesiogiai kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl jo kompetencijai priskirtų Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės aktų, kuriais galėtų būti pažeistos tokių asmenų teisės ir laisvės, teisėtumo; tai, kad asmens konstitucinė teisė pažeista teisės aktu, kurio teisėtumą tirti pagal Konstituciją yra priskirta išimtinai Konstitucinio Teismo kompetencijai (t. y. kuriuo nors Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės aktu), o asmuo pagal Konstituciją neturi įgaliojimų tiesiogiai inicijuoti konstitucinės justicijos bylos Konstituciniame Teisme dėl tokio akto teisėtumo, anaipol nereiškia, kad tokie asmenys apskritai negali ginti pažeistų savo teisių ir laisvių (taip pat ir teisme); Konstitucijoje įtvirtinta asmens, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, teisė kreiptis į teismą suponuoja ne tik tai, kad tokiais atvejais asmens teisės ir laisvės, teisėti interesai ir teisėti lūkesčiai turi ir gali būti apginti, bet ir tai, kad teismai (teisėjai), nagrinėdami bylas, turi pareigą, kilus abejonėms dėl Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimto akto (jo dalies) atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai, kreiptis į Konstitucinį Teismą; tais atvejais, kai bylą nagrinėjančiam teismui (teisėjui), įvertinusiam byloje esančius įrodymus bei kitą bylos medžiagą ir nustatiusiam reikšmingas aplinkybes, nekyla abejonių dėl valstybės valdžios institucijos priimto akto, jis turi konstitucinius įgaliojimus išnagrinėti bylą iš esmės. Pažymėtina, kad nors asmenys, kurių konstitucinės teisės galimai buvo pažeistos individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtais aktais (jų dalimis), nuo

47 Kūris, *supra note*, 39.

48 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. gegužės 13 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 56-2766.

49 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 28 d. sprendimas“, *TAR*, 2016-06-29, Nr. 17828.

2019 m. rugsėjo 1 d. gali tiesiogiai kreiptis į Konstitucinį Teismą, tačiau tik tada, kai išnaudoja visas teisminės gynybos priemones, t. y. pereina per administracinių teismų procesą.

Taigi, pagal minėtas ganėtinai neaiškias tebegaliojančias ordinarinio Administracinių bylų teisenos įstatymo nuostatas, praplėstas Konstitucinio Teismo pateikto teisės į teisminę gynybą aiškinimo kontekste, administraciniams teismams suteikta galimybė ginti asmens teises, galimai pažeistas teisės aktais, priskirtais tirti išimtinai Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, numatyti tiesiogiai Konstitucijoje: kitaip tariant, Konstitucinis Teismas savo išimtinę jurisdikciją nagrinėti minėtus Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtus aktus (jų dalis) pasilieka sau, o administraciniams teismams paliekama galimybė užtikrinti asmenų teisę į teisminę gynybą, ginant materialinio pobūdžio minėtais teisės aktais galimai pažeistas teises. Iš esmės, administraciniai teismai negali panaikinti minėtų Seimo, Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtų aktų (jų dalių), todėl jie tik, pasak Konstitucinio Teismo, gali apsiriboti faktinių aplinkybių ir duomenų, kurie yra minėtų individualių poįstatyminių teisės aktų pagrindas, tyrimu, duomenų pagrįstumo, pakankamumo vertinimu⁵⁰. Tai reiškia, kad administraciniai teismai patikrina, ar yra / nėra abejonių dėl minėtų individualių poįstatyminių teisės aktų (kurie Konstituciniam Teismui, kaip minėta, savaime yra esamybės, t. y. faktas, net įprastinis faktas) konstitucingumo, iš esmės už Konstitucinį Teismą atlikdami visą tokių aktų konstitucingumo tyrimą, t. y. įvertindami, ar minėtų individualių poįstatyminių aktų (faktų) teisėtumas nekelia abejonių aukštesnės juridinės galios aktams (teisei), įvertindami, ar minėti aktai yra pagrįsti pakankamomis faktinėmis aplinkybėmis, ar tos faktinės aplinkybės tinkamai įvertintos teisės nuostatų kontekste, o patys aktai motyvuoti ir priimti laikantis atitinkamų procedūrų, tik neatlikdami jiems nepriklausančio pagal Konstituciją galutinio konstatavimo, kad minėtieji aktai (ne)prieštarauja aukštesnei teisei. Administraciniai teismai, įvertinę, kad nėra abejonių dėl minėtų individualių poįstatyminių teisės aktų konstitucingumo, nesikreipia į Konstitucinį Teismą, nes tokiu atveju preziumuojamas minėtų aktų teisėtumas⁵¹ ir taip apgina minėtais aktais, esą, pažeistas materialinio pobūdžio teises.

Manytina, kad Konstitucinis Teismas, administraciniams teismams kreipusis į jį su prašymais tirti individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtų aktų (jų dalių) (iš esmės administracinių aktų) atitiktį Konstitucijai, neturėtų pagal ordinarinio Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatas itin skrupulingai vertinti tokių prašymų, konstatuodamas, kad jie turi būti grįsti itin stipriais teisiniais argumentais. Atkreiptinas dėmesys, kad Administracinių bylų teisenos įstatyme yra nustatytos visiškai kitokios tvarkos nagrinėti, viena vertus, individualaus pobūdžio, ir, kita vertus, norminio pobūdžio administracinius aktus; dėl šių turi būti teikiami

50 Žr., pvz., „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. kovo 2 d. nutarimas“, TAR, 2018-03-05, Nr. 3510.

51 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas“, *supra note*, 38.

teisiniai motyvai (Administracinių bylų teisenos įstatymo 113 straipsnio 2 dalies 4 punktas). Šiuo atveju Konstitucinis Teismas, siekdamas užtikrinti asmenų konstitucinę teisę į teisminę gynybą (nes tik dėl jos aiškinimo administraciniais teismams suteikta galimybė ginti asmenų materialines teises, galimai pažeistas individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtais aktais (jų dalimis), faktiškai visada turėtų priimti administracinių teismų prašymus, adresuotus Konstituciniam Teismui, dėl minėtų individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtų aktų (jų dalių) konstitucingumo tyrimo (t. y. teikti prioritetą Konstitucijai, o ne Konstitucinio Teismo įstatymui): priešingu atveju Konstitucinis Teismas, sprenddamas administracinių teismų prašymų priėmimą pagal ordinarinio Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatas, bet neatsižvelgdamas į Konstitucijoje įtvirtintą asmens teisę į teisminę gynybą, rimtai rizikuotų konstitucinę teisę į teisminę gynybą padaryti formalia. Pateiktinas pavyzdys apie Konstitucinio Teismo ir administracinių teismų jurisdikcijos santykio šioje srityje problematiką. Antai, Vyriausybės 2016 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Nr. 960 „Dėl J. Miliaus atleidimo iš Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus pareigų“⁵² pagal administracinių teismų prašymus Konstitucinio Teismo bus vertinamas pakartotinai (ši kartą į Konstitucinį Teismą kreipėsi išplėstinė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegija 2019 m. lapkričio 6 d. nutartyje adm. byloje Nr. eA-3148-556/2019 (tiesa, irgi tik iš antro karto sėkmingai pateikusi prašymą Konstituciniam Teismui), nes Konstitucinio Teismo 2018 m. kovo 2 d. nutarime⁵³, be kita ko, nutarta, kad minėtas Vyriausybės nutarimas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo⁵⁴ 29¹ straipsnio (2010 m. birželio 3 d. redakcija) 9 dalies 7 punktui, tačiau Konstitucinis Teismas 2019 m. gruodžio 30 d. sprendime Nr. KT90-S74/2019 nusprendė priimti pareiškėjo Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymą ištirti, ar, be to, Vyriausybės įstatymo 29¹ straipsnio (2010 m. birželio 3 d. redakcija) 9 dalies 7 punktui neprieštarauja (neprieštaravo) minėtas Vyriausybės nutarimas tuo aspektu, kad, pasak pareiškėjo, Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktorius J. Milius buvo atleistas iš pareigų nepagrįstai nepritarus jo veiklos ataskaitai. Iš esmės Konstitucinis Teismas, norėdamas nepažeisti asmens konstitucinės teisės į teisminę gynybą, privalės vertinti faktines aplinkybes, ar J. Milius buvo atleistas iš pareigų (ne)pagrįstai nepritarus jo veiklos ataskaitai, t. y. pakartoti faktinių aplinkybių tyrimą, atliktą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo. Įvertinus šį kontekstą, manytina, kad tai privalėjo atlikti Konstitucinis Teismas, norėdamas nepažeisti asmens konstitucinės teisės į teisminę gynybą, priimdamas dar savo 2018 m. kovo 2 d. nutarimą, nes minėtas Vyriausybės nutarimas priimtas remiantis, be kita ko, Vyriausybės įstatymo 29¹ straipsnio (2010 m. birželio 3 d. redakcija) 9 dalies 7 punktu, kuriame buvo

52 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Nr. 960 „Dėl J. Miliaus atleidimo iš Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos direktoriaus pareigų“, TAR, 2016-09-29, Nr. 24258.

53 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. kovo 2 d. nutarimas“, *supra note*, 50.

54 „Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas“, *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 43-772.

nustatyta, kad Vyriausybės įstaigos vadovas atleidžiamas iš pareigų, kai Vyriausybė nepritaria jo veiklos ataskaitai.

Minėta, kad nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo Konstitucijos ir Konstitucinio Teismo įstatymo pataisos, pagal kurias kiekvienas asmuo turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą, be kita ko, dėl individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtų aktų (jų dalių) (iš esmės administracinių aktų), jeigu jų pagrindu priimtas sprendimas pažeidė šio asmens konstitucines teises ar laisves ir šis asmuo išnaudojo visas teisinės gynybos priemones. Taigi, šios pataisos leidžia asmenims, net perėjusiems administracinių teismų sistemą, dar kartą Konstituciniame Teisme prašyti vertinti individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtų aktų (jų dalių) konstitucingumą, nes minėtais aktais gali būti pažeistos asmenų materialinės teisės. Mano vertinimu, dėl šiame straipsnyje paminėtų argumentų, pagal kuriuos Konstitucinis Teismas, siekdamas nepažeisti asmens konstitucinės teisės į teisminę gynybą, Konstitucijos 106 straipsnio 4 dalyje numatytų subjektų prašymus dėl individualių aktų patikros privalėtų priimti iš esmės visada ir atitinkamai privalo vertinti faktines aplinkybes, susijusias su minėtų individualaus pobūdžio aktų priėmimu, įstatyminis (ordinarinis) reguliavimas turėtų būti pakoreguotas taip, kad individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimti aktai (jų dalys) turėtų būti skundžiami tiesiogiai Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, o Konstitucinis Teismas, iš esmės vertindamas ir faktines aplinkybes, susijusias su minėtų individualaus pobūdžio aktų priėmimu, galutinai vertintų šių aktų teisėtumą. Kitaip tariant, manytina, kad nėra prasminga, jog pagal galiojančią ordinarinę ir konstitucinę reguliavimą individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtų aktų (jų dalių) patikra turėtų praeiti apygardos administracinio teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ir Konstitucinio Teismo filtrą, nes Konstituciniame Teismui iš esmės pilnai (ir faktų prasme) vertinant individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimtų aktų (jų dalių) teisėtumą, t. y. atliekant pilną apeliaciją ordinarinio administracinio teismo procesinio sprendimo atžvilgiu (pačiam veikiant kaip įprastiniam administraciniam teismui), minėtas filtras perdėm apsunkintų, prailgintų asmens teisės į gynybą procesą.

4. Konstitucinis Teismas ir tarptautinė, Europos Sąjungos teisė, kitos nei nacionalinė teisė sistemos

Minėta, kad šio straipsnio tikslas – pateikti Konstitucinio Teismo argumentacijos, susijusios su faktų panaudojimu, teorinius pagrindus, pagrindžiant, kad tam tikros teisės nuostatos, naudojamos šio teismo argumentacijoje, turi būti laikomos norminiais ar net įprastiniais faktais. Analizuojant Konstitucinio Teismo požiūrį į tarptautinę ir Europos Sąjungos teisę, taip pat kitas nei nacionalinė teisė sistemas, būtina pateikti konstitucionalistų teorinį požiūrį į tarptautinę teisę, kuri galima apibendrinti trimis bruožais. Pirma, tarptautinis teisinis konstitucionalizmas, sekdamas savo nacionaliniu atitikmeniu, naudoja hierarchijos apibrėžimą. Tai reiškia, kad tam

tikras tarptautinės teisės normų tinklas turi viršenybę prieš kitas tarptautinės teisės normas. Antra, vystoma „tarptautinės teisinės bendruomenės“ ir su ja susijusi idėja, kad tarptautinė teisė iš dalies apima suverenios valstybės bendruomenės ir / ar individų viešąją teisę, tam tikru laipsniu emancipuotą nuo suverenios valstybės valdžios. Ir trečia, pastarosios viešosios konstitucinės teisės egzistavimas patvirtinamas valstybės institucijų empirinėje veikloje⁵⁵.

Pabrėžtina, kad minėti trys bruožai vienaip ar kitaip atsispindi tiek Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje (tai savaime liudija trečio bruožo tikrumą), tiek mokslinėje (ir nacionalinėje) mintyje. Taigi, pirmasis bruožas, kad tam tikras tarptautinės teisės normų tinklas turi viršenybę prieš kitas tarptautinės teisės normas, reiškia, jog tarptautinės teisės normos tarpusavyje yra skirtingos juridinės galios. H. Kelsenas nurodė, kad aukščiausios juridinės galios teisės normos yra bendrosios, kilusios iš papročių: viena iš šių normų yra ypač svarbi – toji, kuri žinoma kaip *pacta sunt servanda* principas. Kitos tarptautinės teisės normos yra partikuliarinės, kilusios iš tarptautinių sutarčių, jos subordinuotos bendriesiems tarptautinės teisės principams (galimos ir trečio lygio tarptautinės teisės normos)⁵⁶. Antrasis bruožas reiškia, kad tam tikros Konstitucijos nuostatos sutampa su tarptautine teise, būtent todėl negali būti keičiamos nacionalinės suverenios valdžios. Antai, bendrosios tarptautinės teisės principus (*ius cogens*), nurodydamas iš esmės tik *pacta sunt servanda* principą, Konstitucinis Teismas laiko Konstitucijos sudėtine dalimi, konstituciniais principais⁵⁷, tam pritarta mokslinėje literatūroje⁵⁸, taigi bendrosios tarptautinės teisės principai, kaip Konstitucija, kaip privalomybė, saisto Konstitucinį Teismą. Pabrėžtina, kad kitos tarptautinės teisės normos, t. y. ne bendrosios tarptautinės teisės principai, o partikuliarinės tarptautinės teisės normos yra subordinuotos Konstitucijai. Antai, pagal Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 3 punktą Konstitucinis Teismas teikia išvadas, ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai. Be to, pagal Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 2 dalį Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis; jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus. Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 14 d. nutarime konstatavo, jog Konstitucijoje ne tik yra įtvirtintas principas, kad tais atvejais, kai nacionalinis teisės aktas nustato tokį teisinį reguliavimą, kuris konkuruoja su nustatytoju tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis,

55 Jochen von Bernstorff, „Georg Jellinek and the Origins of Liberal Constitutionalism in International Law“, *Goettingen Journal of International Law* 4, 3 (2012): 659-675.

56 Kelsen, *supra note*, 13: 260.

57 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas“, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 30-1050.

58 Vytautas Sinkevičius, „Konstitucijos keitimo apribojimai?“, *Jurisprudencija* 22, 2 (2015): 206-230, <https://doi.org/10.13165/JUR-15-22-2-02>.

bet ir – Europos Sąjungos teisės atžvilgiu – yra *expressis verbis* nustatyta kolizijos taisyklė, įtvirtinanti Europos Sąjungos teisės aktų taikymo pirmenybę tais atvejais, kai Europos Sąjungos teisės nuostatos, kylančios iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, konkuruoja su teisiniu reguliavimu, nustatytu Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose (nesvarbu, kokia jų teisinė galia), išskyrus pačią Konstituciją⁵⁹.

Antrame šio straipsnio skyrelyje atskleista, kad Konstitucinis Teismas, vykdydamas konstitucinę kontrolę, saistomas atitinkamose bylose tik tais nacionalinės teisės aktais, kurių (Konstitucija, Konstitucijai neprieštaraujantys konstituciniai įstatymai, Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams neprieštaraujantys įstatymai, Seimo statutas) atžvilgiu vertinama žemesnės juridinės galios teisės aktų atitiktis. Iš esmės antras šio straipsnio skyrelis atskleidė, kad Konstitucinis Teismas yra nacionalinės teisės konstitucingumo garantas. Pagal Konstitucijos 105 straipsnio 3 dalies 3 punktą Konstitucinis Teismas teikia išvadas, ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai. Kadangi ši Konstitucinio Teismo funkcija aiškiai parodo, kad tarptautinės sutartys, kaip esamybė, yra vertinamos Konstitucijos, kaip privalomybės, atžvilgiu, todėl akivaizdu, kad tarptautinės sutartys, kaip faktai, Konstitucinio Teismo, teikiant minėtas išvadas, nesaisto, nes jį šiuo atveju saisto tik Konstitucija, kaip teisė, kaip privalomybė⁶⁰.

Mokslinėje literatūroje yra pareikšta nuomonė, kad Europos teisės ir nacionalinės teisės sąveikos analizė yra būtina, siekiant Europos teismų racionalaus ir efektyvaus bendradarbiavimo, specialioje teisinėje literatūroje neretai vadinamo teismų dialogu (diskursu), užkertant bet kokius ginčus dėl tų teismų hierarchijos⁶¹. Pritartina šiai pozicijai, tačiau tą dialogą apsprendžia kiekvieno teismo jurisdikcija. Antai, tarptautiniams teismams nacionalinė teisė jų jurisdikcijoje yra paprastas faktas, nes Nuolatinis Tarptautinis Teisingumo Teismas sprendime „Vokietijos interesų Lenkijos Aukštutinės Silezijos byloje“ (1926) konstatavo: *Tarptautinės teisės ir Teismo, kuris yra jos organas, požiūriu nacionaliniai įstatymai yra paprasti faktai, kuriuose išreikšta valstybės valia ir kurie yra valstybės veiksmai, lygiai taip pat, kaip ir teismo sprendimai ar administracinės priemonės*⁶²; kitaip tariant, Tarptautiniam Teisingumo Teismui privalomybė (teisė) yra tik tarptautinė teisė. Analogiškai savo jurisdikciją apibrėžia Europos Žmogaus Teisių Teismas, formuluodamas savo sprendimų struktūrą. Antai,

59 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas“, *supra note*, 57.

60 Eglė Mackuvienė, „Teisinio argumentavimo korektiškumo prielaidos“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011), 68-73.

61 Deimilė Prapiestytė, „Europos teisės ir nacionalinės administracinės justicijos santykis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo veikloje“, *Jurisprudencija* 83, 5 (2006): 102-108.

62 Žr. Vilenas Vadapalas, *Tarptautinė teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: Eugrimas, 1998), 49.

Europos Žmogaus Teisių Teismas sprendime *Vasiliauskas prieš Lietuvą* (2015)⁶³, kurio atskirojoje nuomonėje teisėjas Egidijus Kūris šį sprendimą pavadino „apgailėtiniu“, bet kuris yra labai išsamus struktūros požiūriu, skyriuje „Faktai“ faktais laiko tiek bylos aplinkybes (taip vadinamus įprastinius faktus), tiek Lietuvos nacionalinę teisę (ordinarinę teisę ir ją aiškinančius nacionalinių teismų sprendimus), be kita ko, Lietuvos Respublikos Konstituciją ir ją aiškinančią Konstitucinio Teismo nutarimą, tiek sovietinę ir Rusijos teisę, tiek tarptautinę ir lyginamąją teisę bei praktiką, t. y. Niurnbergo tarptautinio karo tribunolo taikytą teisę, Jungtinių Tautų rezoliucijas, Jungtinių Tautų Genocido konvenciją, Jungtinių Tautų konvenciją dėl senaties termino netaikymo už karo nusikaltimus ir nusikaltimus žmoniškumui, Vienos konvenciją dėl sutarčių teisės, Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai statutą, Tarptautinio tribunolo Ruandai statutą, Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutą, Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijas, tarptautinių teismų praktiką, o skyriuje „Teisė“ privalomybe (teise) laiko tik Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvenciją ir ją aiškinančią savo praktiką. Lygiai taip pat Europos Sąjungos Teisingumo Teismas teise (privalomybe) laiko Europos Sąjungos teisę, kuri yra savarankiška teisės sistema, nesutampanti nei su bendrąja tarptautine teise, nei su nacionaline teise (*Van Gend en Loos byla* (1963)⁶⁴).

Taigi, koks Konstitucinio Teismo santykis su Europos Sąjungos teise ir tarptautine teise, kitomis nei nacionalinė teisė sistemomis? Minėta, kad Konstitucinis Teismas, atlikdamas konstitucinę kontrolę, pirmiausia yra nacionalinės teisės konstitucingumo garantas, kad net teikdamas išvadas, ar Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys neprieštarauja Konstitucijai, Konstitucinis Teismas nėra saistomas tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės normų. Paminėta ir tai, kad Konstitucinis Teismas išaiškino, jog Konstitucijoje yra nustatyta kolizijos taisyklė, įtvirtinanti Europos Sąjungos teisės aktų taikymo pirmenybę tais atvejais, kai Europos Sąjungos teisės nuostatos, kylančios iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, konkuruoja su teisiniu reguliavimu, nustatytu Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose (nesvarbu, kokia jų teisinė galia), išskyrus pačią Konstituciją.

Kartu minėta, kad tam, jog galėtų nustatyti ir priimti sprendimą, ar tiriami teisės aktai (jų dalys) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti ir tiriamus teisės aktus, ir minėtus aukštesnės galios teisės aktus. Konstitucinis Teismas 2017 m. gruodžio 20 d.

63 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. spalio 20 d. sprendimas byloje *Vasiliauskas prieš Lietuvą* Nr. 35343/05“, HUDOC – European Court of Human Rights, žiūrėta 2020 m. balandžio 2 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22vasiliauskas%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22CHAMBER%22%7D>].

64 Žr. Vadapalas, *supra note*, 62: 50.

sprendime⁶⁵ ir 2019 m. sausio 11 d. nutarime⁶⁶, t. y. praėjus daugiau negu dešimčiai metų nuo Konstitucijoje įtvirtintos kolizinės taisyklės, nurodančios, kad Europos Sąjungos teisė yra subordinuota Konstitucijai, įsigaliojimo, konstatavo, kad visateisis Lietuvos Respublikos, kaip Europos Sąjungos narės, dalyvavimas joje yra Tautos suverenios valios pareiškimu grindžiamas konstitucinis imperatyvas, Lietuvos Respublikos visateisė narystė Europos Sąjungoje yra konstitucinė vertybė; konstitucinis visateisio Lietuvos Respublikos dalyvavimo Europos Sąjungoje imperatyvas suponuoja ir konstitucinį Lietuvos Respublikos išsipareigojimą tinkamai įgyvendinti Europos Sąjungos teisės reikalavimus; Europos Sąjungos teisė yra Lietuvos Respublikos teisės, *inter alia* Konstitucijos, aiškinimo šaltinis tose srityse, kuriose pagal Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1 straipsnį Lietuvos Respublika dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją. Todėl pabrėžta, kad Konstitucijos nuostatos atitinkamosiose bylose, kiek tai susiję su minėto Konstitucinio akto 1 straipsnio reguliavimo sritimi, turi būti aiškinamos atsižvelgiant ir į atitinkamas Europos Sąjungos teisės nuostatas.

Kaip vertinti tokį po dešimties metų nuo Konstitucijoje įtvirtintos kolizinės taisyklės, nurodančios, kad Europos Sąjungos teisė yra subordinuota Konstitucijai, įsigaliojimo pateiktą Konstitucinio Teismo teiginį, jog, nors Europos Sąjungos teisė yra žemesnės juridinės galios nei Konstitucija, ji yra Konstitucijos aiškinimo šaltinis? Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad Konstitucija gali įpareigoti tam tikrais atvejais ir tiek, kiek pati Konstitucija leidžia, aiškinant ją vadovautis formaliai žemesnės galios tarptautinės ir ES teisės šaltiniais, taigi atverti jos aiškinimą tarptautinės ir ES teisės įtakai⁶⁷. Toks Konstitucijos atvirumas tarptautinei ir ES teisei ne menkina Konstitucijos viršenybę, o, atvirkščiai, yra jos nulemtas. Kitaip tariant, iš konstitucinių teisinės valstybės, pagarbos tarptautinei teisei, atviros pilietinės visuomenės ir Lietuvos valstybės vakarietiškosios geopolitinės orientacijos principų kyla pareiga harmonizuoti (suderinti) Konstitucijos nuostatas su tarptautine teise, taip derinant du teisės viršenybės elementus – Konstitucijos viršenybę ir pagarbą tarptautinei (ir ES) teisei⁶⁸. Nurodoma, kad Lietuvos Konstitucinio Teismo bylose, kuriose yra gauti Teisingumo Teismo prejudiciniai sprendimai, šie sprendimai yra ne tik šaltinis, aktualus Lietuvos teisei aiškinti, bet gali būti ir pačios Konstitucijos aiškinimo šaltinis, todėl šie

65 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 20 d. sprendimas“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2020 m. balandžio 2 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1772>.

66 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimas“, TAR, 2019-01-11, Nr. 439.

67 Dainius Žalimas, „Lietuvos Respublikos Konstitucija – jurisprudencinė konstitucija“, iš *Lietuvos konstitucionalizmas: ištakos, raida ir dabartis* (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2018), 290.

68 Dainius Žalimas, „Konstitucijos viršenybės užtikrinimas: kai kurie Konstitucinio Teismo implicitinių įgaliojimų aspektai“, *Jurisprudencija* 25, 1 (2018): 38-68, <https://doi.org/10.13165/JUR-18-25-1-02>.

Teisingumo Teismo sprendimai savo apimtimi vis dėlto susaisto Konstitucinį Teismą⁶⁹. Kartu nurodoma, jog, žinoma, formaliai žvelgiant galima tvirtinti, kad tarptautinės ir ES teisės šaltiniai, kaip ir tarptautinės bei užsienio gerosios praktikos šaltiniai, nėra Konstitucijos šaltiniai griežtąja šio žodžio prasme, nes jų nuostatos perkeliamos arba neperkeliamos į oficialiąją konstitucinę doktriną, bet vargu ar tai pakeistų faktinę šių šaltinių reikšmę aiškinant Konstituciją⁷⁰. Dar daugiau, mokslinėje literatūroje Konstitucinio Teismo teiginys, kad Europos Sąjungos teisė yra ir Konstitucijos aiškinimo šaltinis, jau susilaukė kritikos, nurodant, jog tai padaryta tinkamai neargumentavus, nepagrindus tokio doktrininio teiginio būtinumo (neišvengiamumo), jo santykio su Konstitucijos, kaip aukščiausios teisės, konstitucine samprata⁷¹.

Pabrėšiu, kad Konstitucijoje yra aiškiai nustatyta kolizijos taisyklė, pagal kurią Europos Sąjungos teisė yra subordinuota Konstitucijai (Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 2 dalis). Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1 dalis nustato ne kolizijos taisyklę, bet reguliavimą, pagal kurį nustatomas kompetencijų pasidalinimas tarp Lietuvos ir Europos Sąjungos; todėl nėra korektiškas Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarime⁷² nurodomas teiginys, kad Europos Sąjungos teisė yra ir Konstitucijos aiškinimo šaltinis tose srityse, kuriose pagal Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1 straipsnį Lietuvos Respublika dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją: Europos Sąjungos teisė Konstitucijos atžvilgiu tėra esamybė, faktas, kurį Konstitucinis Teismas privalo vertinti (atsižvelgti), bet kuris negali saistyti Konstitucinio Teismo aiškinant Konstituciją – faktas tam per silpnas. Šiame kontekste dar kartą pabrėžtina, kad šiuo atveju Europos Sąjungos teisė Konstitucijos atžvilgiu yra, G. Jellineko žodžiais, „faktas, turintis normatyvinę galią“, t. y. jokiū būdu ne šaltinis formaliąja prasme (todėl teisingai nurodoma, kad „formaliai žvelgiant galima tvirtinti, jog tarptautinės ir ES teisės šaltiniai, kaip ir tarptautinės bei užsienio gerosios praktikos šaltiniai, nėra Konstitucijos šaltiniai griežtąja šio žodžio prasme, nes jų nuostatos perkeliamos arba neperkeliamos į oficialiąją konstitucinę doktriną, bet vargu ar tai pakeistų faktinę šių šaltinių reikšmę aiškinant Konstituciją“⁷³), bet šaltinis materialiąja prasme, kuris sudaro sąlygas Konstitucijai tapti „gyvai“, reaguojančiai, be kita ko, į Europos Sąjungos realijas. Konstitucinis Teismas Europos Sąjungos nuostatas privalo vertinti kaip faktus, kurie net gali įpareigoti į juos atsižvelgti (prejudicinio sprendimo atveju, kai gaunamas Teisingumo

69 Paulius Gričiūnas, „Prejudicinio sprendimo instrumentas Lietuvos konstitucinėje jurisprudencijoje“, *Teisė* 113 (2019): 80-107, <https://doi.org/10.15388/Teise.2019.113.5>.

70 Ingrida Danėlienė, „Konstitucijos viršenybės principas – konstitucinės kontrolės pagrindas“, iš *Konstituciniai ginčai* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2019), 47-63.

71 Toma Birmontienė, „Konstitucinė teisė ir tarptautinė bei Europos Sąjungos teisė: kas diktuoja teisės sistemų sąveikos ribas“, iš *Liber amicorum Sauliui Katuokai*, atiduota spausdinti.

72 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimas, *supra note*, 66.

73 Danėlienė, *supra note*, 70.

Teismo sprendimas su prejudiciniais faktais apie Europos Sąjungos teisę (šiam kontekste paminėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2017 m. lapkričio 3 d. nutartyje civ. byloje Nr. E3K-3-382-421/2017 nurodė, kad „prejudiciniais faktais laikytinos kitoje byloje įsiteisėjusiu teismo sprendimu nustatytos aplinkybės; prejudicinių faktų galią tokios aplinkybės turi tik tuo atveju, kai abiejose bylose bet kokių procesiniu statusu dalyvauja tie patys asmenys, išskyrus atvejus, kai teismo sprendimas sukelia teisinius padarinius ir nedalyvavusiems byloje asmenims; pirmesnėje civilinėje byloje nustatyti faktai pripažintini prejudiciniais tik tada, kai jie toje byloje buvo įrodinėjimo dalykas ar bent jo dalis, svarbu, kad įrodinėjamas faktas būtų reikšmingas abiejose bylose“⁷⁴).

Aiškinimo procese (arba tiksliau – argumentacijos procese, nes, kaip minėta, Konstitucinis Teismas, nors ir yra „normų teismas“, tačiau vertina ir tam tikras esamybes, t. y. faktus) Konstitucinis Teismas turi vertinti ne tik privalomybę, bet ir esamybę: kartu ši pareiga yra sietina su faktų (teisės, kaip esamybės) vertinimo procesu, o ne su saistančios teisės aiškinimu. Šiame kontekste paminėtina, kad kitų valstybių nacionalinės teisės sistemos, taip pat apie jas pateiktos ekspertinės išvados (pvz., Europos komisijos „Demokratija per teisę“ (arba Venecijos komisijos) išvados ir apibendrinimai) tėra faktai, kurie niekaip negali saistyti ir nesaisto Konstitucinio Teismo, tačiau kuriuos, kaip faktus, Konstitucinis Teismas vertina savo veikloje⁷⁵. Paminėtina ir tai, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas Venecijos komisijos aktus taip pat laiko faktinėmis aplinkybėmis (*Karácsony ir kiti prieš Vengriją* (2016)⁷⁶).

Konstitucijos, kaip aukščiausios teisės be spragų, koncepcija reiškia tai, kad jos aiškinimo procese negalima teigti, kad, esą, ji kažkuo „pasipildo“: ji nepasipildo niekuo, nors atskleidžiant jos naujus doktrininius bruožus, žemesnės galios teisė, tiek nacionalinė, tiek tarptautinė, taip pat Europos Sąjungos teisės nuostatos, kaip faktai, „turintys, normatyvinę galią“, Konstitucinio Teismo argumentacijos procese privalo būti vertinamos. Kartu ši Konstitucinio Teismo pareiga yra sietina su faktų (teisės, kaip esamybės) vertinimo procesu, o ne su saistančios teisės aiškinimu. Antai, Konstitucinio Teismo įstatyme (28 straipsnio 2 dalies 3 ir 4 punktuose, 49 straipsnio 1 dalies 3 ir 4 punktuose) numatytos Konstitucinio Teismo procesinės pareigos susirinkti faktines aplinkybes apie Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos

74 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E3K-3-382-421/2017“, eteismai.lt, žiūrėta 2020 m. balandžio 2 d., <https://eteismai.lt/byla/197325880924725/e3K-3-382-421/2017>.

75 Žr., pvz., „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutarimas“, TAR, 2019-07-11, Nr. 11475; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. gruodžio 18 d. nutarimas“, TAR, 2019-12-18, Nr. 20438; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 9 d. nutarimas“, TAR, 2020-03-09, Nr. 5178.

76 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. gegužės 17 d. sprendimas byloje *Karácsony ir kiti prieš Vengriją* Nr. 42461/13 ir 44357/13“, HUDOC – European Court of Human Rights, žiūrėta 2020 m. balandžio 2 d. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22venice%20commission%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-162831%22%5D%7D>).

konvencijoje ar jos protokoluose apibrėžtų teisių ir laisvių aiškinimą ar taikymą bei Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimą ar galiojimą. Šiame kontekste ypač pabrėžtina, kad Konstitucinis Teismas įrodymus vertina pagal teisėjų vidinį įsitikinimą, pagrįstą visapusišku, išsamiu ir objektyviu bylos aplinkybių visumos išnagrinėjimu (Konstitucinio Teismo įstatymo 35 straipsnio 2 dalis), o kadangi konstitucinė teisėna turi daug bendrų bruožų su civiliniu procesu⁷⁷, tai galima teigti, kad vidinis įsitikinimas – tai vienas iš esminių laisvo įrodymo vertinimo (Konstituciniam Teismui pateikti įrodymai neturi iš anksto nustatytos galios (Konstitucinio Teismo įstatymo 35 straipsnio 1 dalis) elementų, kurio turinį sudaro tarpusavyje sąveikaujantys objektyvūs ir subjektyvūs veiksniai, nuo kurių priklauso įrodymų įvertinimo rezultatas⁷⁸. Konstitucinis Teismas įvertino, kad Europos Sąjungos teisė yra Lietuvos Respublikos teisės, *inter alia* Konstitucijos, aiškinimo šaltinis (ne itin korektiškai, nes tiksliau – šaltinis materialiąja prasme) tose srityse, kuriose pagal Konstitucinio akto „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“ 1 straipsnį Lietuvos Respublika dalijasi ar patiki Europos Sąjungai valstybės institucijų kompetenciją. Taigi, šia prasme „sava“⁷⁹ Europos Sąjungos teisė yra Konstitucinio Teismo įvertinta kaip svarbesnis faktas negu kitos tarptautinės teisės nuostatos ir / ar kitos nacionalinės teisės sistemos, taip pat Venecijos komisijos išvados. Taip pat akcentuotina, jog Europos Sąjungos teisė, kaip faktą, Konstitucinis Teismas privalo vertinti pirmiausia sąsajoje su konstitucinės justicijos bylos aplinkybėmis, iš esmės su toje byloje Konstitucinio Teismo vertinama žemesnės juridinės galios nacionaline teise (irgi faktų, esamybe), o Konstitucija, kaip privalomybė, tampa vertinimo kriterijumi minėtų faktų samplaikai.

Iš esmės, konceptualiai galima vertinti, kad Konstitucijoje išreikštas ir vidinis moralumas Konstituciją laikyti kaip imperija, kaip integralia sistema be spragų, ir šia prasme, tokią moralę vertinant kaip Konstitucijos, kaip privalomybės, dalį (jokiu būdu ne kaip savarankišką faktą!), traktuoti, kad Konstitucinį Teismą saisto vidinis Konstitucijos moralumas. Šiuo aspektu tam tinka R. Dworkino mokslinė doktrina, moralumu galinti pastiprinti H. Kelseno doktrinoje naudojamą Konstitucijos, kaip teisės be spragų, sampratą, o visiškai netinka H. L. A. Harto doktrina, kuri moralę laiko savarankišku faktų, negalinčiu saistyti teismo⁸⁰. Bet kuriuo atveju, Konstitucijos interpretavimo metodų negalima ieškoti už Konstitucijos ribų, nepažeidžiant jos viršenybės principo⁸¹.

77 Stačiokas, *supra note*, 9.

78 Žilvinas Terebeiza, „Laisvas įrodymų vertinimas civiliniame procese: teoriniai ir praktiniai aspektai“, *Jurisprudencija* 95, 5 (2007): 78-82.

79 Egidijus Jarašiūnas, „Lietuvos Respublikos visateisė narystė Europos Sąjungoje kaip konstitucinė vertybė“, *Jurisprudencija* 25, 1 (2018): 8-37, <https://doi.org/10.13165/JUR-18-25-1-01>.

80 Apie tai rašyta, tiesa, naudota, be kita ko, H. L. A. Harto doktrina, kuri, kaip minėta, netinka analizuojant Konstituciją kaip teisę be spragų. Žr. Spruogis, *supra note*, 10.

81 Vaidotas A. Vaičaitis, „Šiuolaikinio konstitucionalizmo samprata“, *Teisė* 104 (2017): 90-105, <https://doi.org/10.15388/Teise.2017.104.10847>.

Teisybės dėlei reikia pridurti, kad Europos Sąjungos teisė ir ta tarptautinė teisė, kuri pagal Konstituciją yra nacionalinės teisės dalis, saisto Konstitucinį Teismą ir yra privalomybė, kai Konstitucinis Teismas sprendžia, ar Konstitucijai neprieštaraujantiems konstituciniams įstatymams, Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams neprieštaraujantiems įstatymams, Seimo statutui neprieštarauja žemesnės juridinės galios teisės aktai. Šia prasme teisės, kaip privalomybės (Konstitucijai neprieštaraujančių konstitucinių įstatymų, Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams neprieštaraujančių įstatymų, Seimo statuto), turinys gali ir turi būti aiškintinas Europos Sąjungos teisės ir tarptautinės teisės, kaip privalomybės, kontekste. Kita vertus, moksliniai tyrimai⁸², atskleidžiantys, kokia apimtimi (intensyvumu) Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje remiasi Europos Sąjungos teise, bei išskiriantys orientacinius, pastiprinančius ir harmonizuojančius Konstitucinio Teismo nutarimus pagal Europos Sąjungos teisės naudojimo intensyvumą, labiau atskleidžia Konstitucinio Teismo bihevioristinę veiklą nei Konstitucija grįstų interpretavimo metodų ir krypčių analizę.

Išvados

1. Konstitucinė kontrolė, kai Konstitucinio Teismo nagrinėjamoje byloje yra lyginami du skirtingos teisinės galios norminiai teisės aktai, reiškia ir tai, kad aukštesnės galios norma laikoma teise, kuri saisto Konstitucinį Teismą, o žemesnės galios teisės aktai tokios savybės neturi. Lyginant su Konstitucija, žemesnės galios teisė, tiek nacionalinė, tiek tarptautinė, įskaitant Europos Sąjungos teisės nuostatas, kaip faktai, Konstitucinio Teismo argumentacijos procese privalo būti vertinama; ši Konstitucinio Teismo pareiga yra sietina su faktų vertinimo procesu, o ne su saistančios teisės aiškinimu. Europos Sąjungos teisė Konstituciniam Teismui argumentacijos procese yra svarbesnis faktas negu kitos tarptautinės teisės nuostatos ir / ar kitos nacionalinės teisės sistemos, taip pat Venecijos komisijos išvados.
2. Europos Sąjungos teisė ir ta tarptautinė teisė, kuri pagal Konstituciją yra nacionalinės teisės dalis, saisto Konstitucinį Teismą ir yra privalomybė, kai Konstitucinis Teismas sprendžia, ar Konstitucijai neprieštaraujantiems konstituciniams įstatymams, Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams neprieštaraujantiems įstatymams, Seimo statutui neprieštarauja žemesnės juridinės galios teisės aktai. Šia prasme teisės, kaip privalomybės (Konstitucijai neprieštaraujančių konstitucinių įstatymų, Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams neprieštaraujančių įstatymų, Seimo statuto), turinys gali ir turi būti aiškintinas Europos Sąjungos teisės ir tarptautinės teisės, kaip privalomybės, kontekste.

82 Žr., pvz., Paulius Gričiūnas, „Europos Sąjungos teisės taikymo tipai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“, *Teisė* 109 (2018): 50-68, <https://doi.org/10.15388/Teise.2018.109.11986>.

3. Konstitucinis Teismas, sprenddamas, ar individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai (jų dalys) neprieštarauja aukštesnės juridinės galios aktams, privalo vertinti faktines aplinkybes, susijusias su individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento bei Vyriausybės aktų priėmimu. Siūloma koreguoti įstatyminių (ordinarinių) reguliavimą taip, kad individualaus pobūdžio Respublikos Prezidento ar Vyriausybės priimti aktai (jų dalys) būtų skundžiami tiesiogiai Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, o Konstitucinis Teismas, iš esmės vertindamas ir faktines aplinkybes, susijusias su minėtų individualaus pobūdžio aktų priėmimu, galutinai vertintų šių aktų teisėtumą.

WHAT NON-LEGAL MEASURES DOES THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA USE IN ITS ARGUMENTATION?

Ernestas Spruogis

Mykolas Romeris University, Lithuania

Abstract. *This article defends the methodological position presented by H. Kelsen: that the Constitution is the supreme law, and is without gaps. Only such a position allows one to state that the Constitution is the law, i.e. an obligation, which is a criterion of constitutionality for the whole of the lower law, which, in comparison with the Constitution, is only a fact. Compared to the Constitution, the lower law, both national and international, including the provisions of European Union law, must be assessed as facts in the process of reasoning of the Constitutional Court; this duty of the Constitutional Court is related to the process of assessment of facts and not to the interpretation of binding law. European Union law is more important fact for the Constitutional Court in the reasoning process than other international law provisions and / or other national legal systems. This article also analyzes the problematic aspects of the jurisdiction of the Constitutional Court and administrative courts in deciding the legality of acts of an individual nature of the President of the Republic and the Government. It is proposed to adjust the statutory (ordinary) regulation so that acts (or parts thereof) adopted by the President of the Republic or the Government of an individual nature would be appealed directly to the Supreme Administrative Court of Lithuania, and the Constitutional Court, having substantially assessed the factual circumstances related to the adoption of these individual acts, would finally assess their legality.*

Keywords: *Argumentation of the Constitutional Court, Jurisdiction of the Constitutional Court, Discourse of the Constitutional Court With Other Courts.*

Ernestas Spruogis, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Viešosios teisės instituto docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: teisės aiškinimas ir taikymas, teisės teorija, teisės filosofija.

Ernestas Spruogis, associated professor at the Institute of Public Law at the Mykolas Romeris University Law School. Research interests: interpretation and application of law, theory of law, philosophy of law.